

Lech Wyszczałski¹

Recenzja książki pt. *Bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni. Wybrane zagadnienia*, red. M. Molendowska, R. Miernik, Toruń 2020. Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 328

Problematyka bezpieczeństwa stała się popularna w świecie co najmniej już od lat siedemdziesiątych XX w., w Polsce od lat dziewięćdziesiątych tego samego stulecia, w szczególności po uznaniu „nauk o bezpieczeństwie” jako dyscypliny naukowej oraz ustanowieniu kierunku studiów „bezpieczeństwo” z jego różnymi specjalnościami. Z każdym rokiem w tej sytuacji pojawia się w historiografii w ogóle, w tym polskiej, wiele publikacji zajmujących się różnymi aspektami wiedzy z tej tematyki.

W 2020 r. Wydawnictwo Adam Marszałek w Toruniu wydało pracę zbiorową o przywoływanym tytule, przygotowaną w przeważającej części przez pracowników Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Jej treść podzielona została na trzy wyodrębnione części tematyczne, zaś autorami jest 17 osób. Stąd ważna była rola redaktorów naukowych jak i redakcji wydawnictwa nad przyporządkowaniem autorów do poszczególnych części publikacji oraz nadaniem jej jednolitego charakteru redakcyjnego (forma poszczególnych artykułów, jednolitość stosowania aparatu naukowego i inne). Stwierdzam, że wymienieni na ogół dobrze wywiązali się z tego zadania. Mam pewne uwagi do ich przyporządkowania w części drugiej i trzeciej. Natomiast brakuje, w tym wypadku wydaje

¹ Prof. dr hab., emeritus, Akademia Obrony Narodowej w Warszawie, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach; lech.wyszczałski1942@gmail.com.

się, że we wstępie, informacji o kryteriach wyboru autorów tej publikacji. Czy był wynikiem planu tematycznej konferencji lub sympozjum naukowego a może indywidualnych zaproszeń? Nie ma to jednak większego wpływu na wartość tej publikacji z pewnością potrzebnej głównie dla studentów kierunku bezpieczeństwo ale nie tylko.

Przywoływana książka składa się ze wstępu i trzech części. Pytam dlaczego nie umieszczono nawet syntetycznego zakończenia? Zastosowana została metoda podawania bibliografii po każdym artykule a zabrakło nawet selektywnej ogólnej bibliografii na zakończeniu tej książki. Wstęp opracowała wymieniona dwójka redaktorów naukowych. Jest on zwięzły (wydaje się, że nawet za bardzo) ale poprawnie wprowadzający do tematyki tego opracowania.

Część pierwsza pt. „Przestrzeń międzynarodowa a cyberbezpieczeństwo” jest dziełem czwórki autorów. I tak Andrzej Żebrowski przygotował obszerny artykuł pt. „Aktywność informacyjna zagrożeniem dla środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego”. Jego dość obszerna treść jest w miarę dobrym wprowadzeniem do bardziej szczegółowo prezentowanych wybranych składowych mieszczących się w bardzo pojemnym terminie „bezpieczeństwo”. Dotyczy to także ogólnego wprowadzenia do dalszej treści tej publikacji. Kolejne opracowanie autorstwa Niny Stępnickiej, Stanisława Wieteski i Artura Zimnego został zatytułowane „Potencjalne zagrożenia bezzałogowych statków powietrznych w eksploatacji cywilnej”. Jest ono specyficznym opracowaniem poświęconym „bezzałogowcom” jako środkom powietrznym i zagrożeniom jako mogą one stanowić dla społeczeństwa. Wydaje się, że jest to tematyka nieco odstająca od treści pozostałych publikacji poświęconych na ogół sprawom bezpieczeństwa ogólnego a nie jednostkowego. Jest jednak ważnym zwróceniem uwagi na nowoczesne środki transportu powietrznego i zagrożenia jakie one stwarzać mogą dla cywilnego społeczeństwa. Kolejna publikacja autorstwa Adriana Mitręgi pt. „Aktywność Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej w cyberprzestrzeni” z pozoru wydaje się opracowaniem odbiegającym od ogólnych rozważań nad bezpieczeństwie, jednak jej treść oceniam jako interesującą i zawierającą bardzo ciekawe przemyślenia. Przed wszystkim autor wskazuje na wielkie zaangażowanie tak kierownictwa politycznego ChRL, także władz wojskowych, w nadaniu nowemu obszarowi ewentualnej konfrontacji militarnej,

czyli „cyberprzestrzeni”, znamion bardzo ważnego perspektywicznego teatru wojny, nawet tej o znamionach globalnej konfrontacji militarnej. Wiele miejsca w tym opracowaniu poświęcone zostało chińskim formacjom wojskowym przygotowanych do walki w cyberprzestrzeni uznanym za szczególnie współcześnie ważny teatr wojny. Ze swojej strony pragnę dodać, że od 2015 r. kierownictwo chińskiej dyplomacji, także wojskowi zaczęli „otwartym tekstem” sugerować przygotowywanie ich państwa do walki (politycznej, gospodarczej ale i militarnej) o pozycję supermocarstwa, także w myślą o prowadzeniu jej w „cyberprzestrzeni”. Korzystając z tej okazji pragnę zwrócić także uwagę na to, że analizując mocne i słabe strony dokonań zarówno w wykorzystywaniu środków określanych jako cyber... przykładowo chińska myśl wojskowa wykazuje zdecydowanie więcej tych pierwszych. Ta natomiast stara się oddzielić pojęcie „wojny informacyjnej” od „wojny komputerowej”. Za podstawowe zagrożenie w tym obszarze wymienieni teoretycy uznają: cyberprzestępstwa, haking, propagandę internetową oraz luki w systemach wojskowych². Nacisk kładą też na uczestnictwo w walce elektronicznej rozpatrywanej jako szpiegostwo. Występuje też refleksja nad prowadzeniem operacji wojskowych wykorzystujących elementy walki elektronicznej. Za takim rozwiązaniem opowiada się przykładowo zastępca dziekana Wydziału Teorii Działań Wojennych i Strategii Wojskowej Akademii Nauk, Li Degin³. Teoretycy tego państwa dowodzą też, że cyberataki w połączeniu z możliwością unieszkodliwiania amerykańskich satelitów oraz ich centrów dowodzenia stanowią specjalną broń, która może zahamować amerykańskie działania wojenne w rejonie Zachodniego Pacyfiku. Wskazać należy i to, że USA i ChRL jako pierwsze stworzyły programy szpiegowskie wykorzystywane szeroko w sieciach teleinformatycznych. Obecna uwaga teoretyków tych państw skupia się na szpiegostwie gospodarczym ale nie tylko. Możliwe, nawet wielce prawdopodobne, jest zastosowanie tego i dla celów militarnych, w czym prym wiedzie Izrael ale też i niektóre państwa arabskie. Ostatnia publikacja w tej części jest autorstwa Pawła Chabielskiego pt. „CIMIC w cyberprzestrzeni”. Rozszefrowując ten skrót jest to ocena współpracy cywilno-wojskowej właśnie

² K. Borkowski, *Koncepcje cyberbezpieczeństwa w ujęciu Chińskiej Republiki Ludowej – wybrane aspekty*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2015, nr 15 (7), s. 51.

³ Ibidem, s. 52.

w obszarze cyberprzestrzeni. Polecam zapoznanie się z tym interesującym przyczynkiem. Część pierwszą oceniam najwyżej wśród pozostałych.

Uznać trzeba, że kolejne dwie części tego opracowania dotyczą bardziej tematyki wąsko ujmowanej. Ich autorzy w większości to młodzi pracownicy dydaktyczno-naukowi, doktoranci, niekiedy wywodzący się spoza środowisk akademickich. Ich opracowania są jednak niekiedy dobrze podbudowane wiedzą specjalistyczną i to nawet traktowano jako wąskotematyczną. Wobec tego uważam je za godne zaprezentowania. Uczynię to ze względów na wymogi wydawnicze tylko przez zaprezentowanie autorów i tytułów opracowań zawartych w tym wydawnictwie.

Najobszerniejsza objętościowo jest część druga „Bezpieczeństwo państwa w cyberprzestrzeni”. Zamieszczone zostały w niej publikacja, aż ośmiu autorów. Oto oni. Jan Zych „Bezpieczeństwo w środowisku sieciowym”, Paweł Górski „Bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni XXI wieku – zarys problemu”, Joanna Grubicka „Świat w sieci – nowa jakość zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa”, Piotr Zalewski „Od Netykiety do CSIR-tów. Geneza i rozwój regulacji prawnych i organizacyjnych powszechnego i krajowego systemu cyberbezpieczeństwa”, Rafał Kołodziejczyk „Bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej w cyberprzestrzeni”, Martyna Ostrowska „Inteligentne systemy transportowe (ITS) a poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego”, Renata Gruszczyńska „Infrastruktura krytyczna – technologie i systemy jakimi posługuje się Straż Miejska w Kielcach oraz Marcin Walczak „Cyberprzestępczość – definicja, formy i ich społeczno-ekonomiczne skutki dla gospodarki”. Już sama prezentacja tytułów sugeruje, że autorzy z reguły podejmują tematykę wąsko przedmiotową i stąd te publikacje zaliczyć należy do kategorii przyczynków. Nie oznacza to, że należy postponować podejmowaną tematykę, tyle że kierowana jest ona bardziej do wąskich specjalności i osób tym się zajmujących. Polecam Czytelnikom lekturę i wymienionych publikacji.

Ostatnia część recenzowanej książki zatytułowana „Bezpieczeństwo personalne w cyberprzestrzeni” reprezentowana jest przez pięciu autorów. Są to: Magdalena Molendowska autorka artykułu pt. „Bezpieczeństwo w sieci – wybrane problemy”, Rafał Miernik „Dezinformacja i fake newsy w Internecie jako zagrożenia bezpieczeństwa w Unii Europejskiej”,

Katarzyna Rzadkowska „Deepfake jako jeden w elementów zagrożenia cybernetycznego”, Marcin Banaszek „Bezpieczeństwo bankowości internetowej i mobilnej” i zamyka tą książkę Anna Ptaszek z publikacją pt. „Wpływ fonoholizmu na bezpieczeństwo społeczne”. Podobnie jak pisałem w odniesieniu do części drugiej i ta część także złożona jest z wąsko tematycznych przyczynków. Ich autorzy to z reguły początkujący dopiero autorzy lub też specjalizujący się w wąskich specjalnościach. Czy jest to zarzut recenzenta? Raczej nie, bowiem szanuje prawo młodych naukowców do wykazywania się swoją wiedzą i to nawet wąsko specjalistyczną, z czasem będzie to procentowało poprzez znaczące pozycje monograficzne. Do tego nawet tematyka stosunkowo wąska jest potrzebna dla szerszej refleksji teoretycznej. W tym wypadku z pewnością zainteresowane osoby mogą skorzystać z wyników badawczych autorów przywoływanych w tej części opracowania.

Wszystkie z prezentowanych opracowań zostały przygotowane zgodnie ze współczesnymi wymogami edytorskimi ale i wymaganiami stawianymi przez resort nauki dla zaliczenia ich do odpowiedniej punktacji. Mają one wprowadzenia i podsumowania i inne stosowne wymogi resortowe. Nie mam uwag do formy zamieszczanych przypisów. Każde z opracowań zawiera bibliografię. W odniesieniu do niej proponowałbym jednak jej podział na opracowania zwarte i przyczynkarskie, w niektórych wypadkach wydzielenie także aktów normatywnych. W tym wypadku pochwalić należy redaktorów naukowych i redaktora prowadzącego za formę przygotowania tej książki. Została ona zrecenzowana przez dr. hab. Henryka Wyrobka.

Uznaję wobec tego powyższe opracowanie jako pożyteczne dla pewnego uporządkowania wiedzy z obszaru bezpieczeństwa, także za podawanie nowych szczegółowych ustaleń badawczych.

Podkreślenia wymaga też forma edytorska tej publikacji. Wydawca – Wydawnictwo Adam Marszałek w Toruniu – ma udział w przygotowaniu i wydaniu oraz wprowadzeniu do obiegu księgarskiego tej książki. Niniejsza recenzja ma natomiast zachęcić potencjalnych Czytelników do zapoznania się z tą publikacją. Może to służyć poszerzeniu wiedzy z tak modnego współcześnie obszaru jak cyberprzestrzeń, w nich także niemniej modnej problematyki cyberbezpieczeństwa.